

ЦІННІСНО-ГНОСЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ**А. В. Осіпцов**

ORCID 0000-0002-1640-2632

Т. В. Кордубан

ORCID 0000-0002-2050-5821

І. О. Зерній

ORCID 0000-0002-0100-7680

У статті обгрунтована ідея цінності гносеологічних (епістемологічних) основ педагогіки. Основою якісної освіти є створення і дослідження нових ідей, які домінують в освітній теорії. Педагог, викладач повинен подавати новий матеріал у взаємозв'язку з актуальними проблемами сучасності. Епістемологічно реальне «знання» постійно змінюється і розвивається, впливаючи на освітні системи, а тому статус знань «вчителя» повинен бути переконливим, оскільки саме педагог формує ціннісні орієнтири учнів. У зв'язку з цим учительство має стати не просто роботою, а способом життя педагога.

Цінність освіти, на думку Канта, полягає в тому, що мужність людини залежить від його освіти, отже, вона може досягти мужності через освіту, а людина – це не що інше, як результат освіти. Роль освіти полягає в тому, щоб донести цінність знання до суспільства. Саме в системах освіти плануються приховані і потенційні таланти, а навчання за допомогою і під керівництвом вчителя стає дослідницьким процесом, завдяки якому учень, пізнаючи, буде вдосконалюватися розумово, морально і духовно.

Освітнє середовище підвищується і еволюціонує як природне явище, не втрачаючи своєї конкретної та унікальної ідентичності, розвивається на різних стадіях і рівнях, і набуває множинність та варіативність, а також силу і слабкість, без якої така множинність не створює єдності реальності, тому реальність освіти є її основою і перевагою, що ґрунтується на гносеології.

У перспективі освітніх істин, людина – це істота, яка не зупиняється в освітньому, гносеологічному процесі, а створює і вдосконалює себе в знаннях, думках і діях, бере участь у

самостійному формуванні знань через такі навчальні елементи, як цілі, навчальні програми, методи навчання та інші навчальні засоби.

Ключові слова: *епістемологія, гносеологічні основи, знання, цінність, освіта.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Епістемологічно реальне «знання» постійно змінюється та розвивається, впливаючи на освітні системи, а тому статус знань «вчителя» має бути переконливим в освітній системі, бо саме педагог формує ціннісні орієнтири учнів. У зв'язку з цим, вчителювання має стати не просто роботою, а способом життя педагога.

Основою якісної освіти є створення і дослідження нових ідей, які домінують в освітній теорії. Педагог, викладаючи, має подавати новий матеріал у взаємозв'язку з актуальними проблемами сучасності.

З теорії «гносеології» випливає, що «почуття, інтелект і серце» людей слід розглядати як засоби пізнання світу. А вплив епістемології на освіту – це обов'язок і завдання викладачів виховувати почуття толерантності, любові, поваги, розвивати інтелектуальні здібності.

Якщо вчителі спонукатимуть учнів до мислення, вони досягатимуть бажаних і нових результатів шляхом інновацій та творчості, збільшуватимуть і вдосконалюватимуть розумові здібності дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Питання гносеологічних (епістемологічних) основ педагогіки, освіти розглядалося в різні часи під різним кутом зору. Так, на думку Канта, людина може досягти мужності через освіту, а, отже, цінність освіти полягає в тому, що мужність людини залежить від її освіти, а людина – це не що інше, як результат освіти (Кант, 2000). Питання освіти і виховання особистості розглянуті у роботах І. Беха (2008). Автор акцентує особливу увагу на особистісно орієнтованому вихованні й освіті (Бех, 1998). Духовні цінності власне українського народу, звертаючи увагу на роль сім'ї та релігії в структурі цінностей, аналізує С. Возняк (1999). У Великій Британії шляхом створення Національного форуму цінностей в освіті з метою розробки формул цінностей була зроблена спроба вирішення проблеми формування духовних цінностей. Це призвело до опису чотирьох можливих сфер цінностей, що підтримуються у більшості релігій світу та є основою сімейних цінностей (Education, 2014). Теоретико-методологічні засади вивчення духовності розглядала Г. П. Шевченко (2017).

Мета статті – розкрити цінність гносеологічних основ педагогіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У процесі навчання педагог має зважати на релігійні та сімейні традиції учнів, оскільки вони в значній мірі впливають на всебічний розвиток особистості дитини. Саме в цих мікро- та макросередовищах здійснюється вплив на формування духовних орієнтирів учня. Адже відомо, що інститут сім'ї завжди був одним з головних аспектів навчання. Однак, зміст сімейного виховання з плином часу зазнавав змін, що пов'язано і з питаннями епістемології.

У Великій Британії School Curriculum and Assessment Authority (SCAA), тепер Qualifications and Curriculum Authority (QCA), намагався частково вирішити цю проблему шляхом створення Національного форуму цінностей в освіті з метою розробки формул цінностей. Це призвело до опису чотирьох можливих сфер цінностей, що підтримуються у більшості релігій світу, та є основою сімейних цінностей:

Я: ми цінуємо себе як унікальних людських істот, здатних до духовного, морального, інтелектуального, фізичного зростання і розвитку.

Відносини: ми поважаємо інших, незалежно від їхнього майнового стану, соціальної групи тощо.

Суспільство: ми цінуємо істину, справедливість, права людини, верховенство права і колективні зусилля для загального блага. Зокрема, ми поважаємо сім'ї як джерела любові та підтримки для всіх своїх членів, і як основу суспільства, в якому люди піклуються один про одного.

Навколишнє середовище: ми бережемо навколишнє середовище як природне, так і створене людством, як основу життя.

Епістемологія є великим і важливим розділом філософії, філософії педагогіки та педагогіки, що розглядає питання теорії пізнання. Дискусії про знання в трансцендентальному контексті складаються з двох частин: перша характеризує онтологічні правила пізнання, а друга пропонує шляхи їх реалізації для світу. Основними складовими епістемології є: наукові ідеї або певний об'єкт; філософ або душа; наукові ідеї, що утворюються у процесі пізнання.

Таким чином, істина пізнання полягає в абстрагуванні від матерії, що здійснюється в одній з трьох складових людської душі: сенсорики, уяви, інтелектуальності. Тому, розглядаючи онтологічну сутність знань, ми стикаємося з таким питанням: знання – це буття, субстанція чи нещасний випадок, нематеріальне чи матеріальне, а також з типами і основами знань.

За трансцендентальним підходом філософії знання поділяється на складові буття. В гносеології теорія трансцендентального пізнання доводить, що душа на певному етапі свого розвитку потребує творчих звершень, саме це впливає на жагу людини до прекрасного. Відповідно

певний об'єкт буття є складовою знання, і, водночас, є протилежною точкою невідомого об'єкта. Якщо відомий об'єкт має зовнішнє походження, то він відображається у формі розуму, а якщо він створений розумом і без зовнішнього походження, то він відобразиться у певній ідеї, яка в свою чергу є критерієм поділу знань на знання зовнішнє, отримане шляхом усвідомлення та знання наявне, присутнє внутрішньо.

Отже, об'єкт будь-якого знання повинен вимірюватися за правилами філософії. Важливим моментом, який пропонується в дискусії про критерії і цінність знання в трансцендентальній мудрості, є безмежна відповідність об'єкта і розуму, тобто відповідність розуму його об'єкту виникає в результаті об'єктивної відповідності буттю, тобто, теорія відповідності в трансцендентальній мудрості повертається до дискусії про співмірність і відповідність рівнів існування, що пропонується в відповідності знанням.

Отже, знання ідентичне існуванню, наслідком якого є абстрагування різних понять з певного предмету.

Душа – тілесність і духовність існування з евристичною вказівкою на вдосконалення. У поступовій поведінці та екзистенційному вдосконаленні об'єкт додає дійсність до реальності, інтенсифікує своє буття і рухається до перцептивного буття. Теоретична причина має пріоритет над практичною причиною, і кожна з них має певні рівні. Існують основні відмінності між основним відомим об'єктом і випадковим відомим об'єктом, і це призводить до двох рівнів знань, зовнішнього та внутрішнього.

Народи відрізняються рівнем знань. Людина не може знати все, тому потребує зовнішнього авторитета, тобто пророка. Знання має ієрархію. Епістемологія і освіта людини визначається будь-якою філософською, інтелектуальною та релігійною школою, що ґрунтується на її фундаментальних принципах. Крім того, місце людини в трансцендентній мудрості визначається відповідно до її принципів. Освіта знаходить своє особливе значення в гносеології, оскільки, по-перше, епістемологія і освіта досліджуються в декількох важливих філософських школах, потім обговорюється зміст і концепція освіти на основі епістемологічних основ.

Цінність освіти полягає в тому, що мужність людини залежить від її освіти, на думку Канта, людина може досягти мужності через освіту, а людина – це не що інше, як результат освіти. Роль освіти полягає в тому, щоб донести знання до суспільства. Саме в таких освітніх системах плануються приховані та потенційні таланти, а навчання стає дослідницьким процесом, за допомогою якого учень сприятиме вдосконаленню власної свідомості. Епістемологія реалізму, всупереч епістемології ідеалізму, приймає об'єктивну систему реальностей,

вважаючи світ об'єктів незалежним від суб'єктивності, де об'єкти є незалежними від психічного досвіду і знань.

В таких умовах людина пізнає об'єкти, а, отже, з цієї точки зору, людське знання вимагає взаємодії розуму і об'єкта, в який втягується чуттєва система людини, тому почуття є ініціаторами знань, але не їх завершенням. Тобто знання передбачає чуттєве сприйняття та інтелектуальну абстракцію, тому категоризація знаходить особливе місце в епістемології реалізму, і така категоризація призводить до спільної сутності або природи у всіх людей певного соціального класу. Епістемологія томізму ґрунтується на базових моделях Арістотеля, тобто розглядає сенсорний експеримент як необхідну умову і відповідно до нього розум бере участь у концептуалізації через процес абстракції і категоризації властивостей і якостей в об'єктах.

З цієї точки зору найвидатнішою діяльністю людини є міркування (концептуалізація), але це вважається неповним щастям. Ця точка зору акцентує також фізичну, соціальну та етичну освіту, та справжнє щастя, яке досягається за допомогою божественного сходження та негайної емоційної та пізнавальної єдності з Богом.

Освіта з будь-якою прийнятною концепцією, визначенням і точкою зору має чотири елементи: а) навчальний план, б) метод навчання, в) вчитель і г) студент. Ці чотири елементи вивчаються в системі гносеології.

Більш складним елементом у епістемології освіти є навчальний план. В інших галузях навчальний план обговорюється з точки зору викладання та його цілей, змісту, методів, інструментів та оцінки. Навчальний план – це організований досвід, який учень отримує під керівництвом і наглядом у школі. На сьогодні було визначено чотири групи теорій навчальних програм.

По-перше, теорії, що стосуються інтелектуалізації навчального плану (Платон, Локк, Песталоцці, Герbart, Спенсер). По-друге, теорії, що стосуються інтелектуалізації кроків створення або визначення навчального плану, а не вираження його логіки (Баббіт і Тайлер). По-третє, теорії, що осмислюють явища навчального плану і мають менший зв'язок з науковою діяльністю, формують навчальні плани. Вражаючою людиною в цій групі є Джон Дьюї. По-четверте, теорії, що визначають феномен навчального плану з їх потужними теоретичними аспектами, очевидно, що перші три групи теорії прагнуть удосконалити навчальну програму, а четверта намагається знайти більш глибоке сприйняття навчального плану і залишає можливості для інших. Аналіз основ епістемології та онтології показує, що планування і виконання навчального плану повинні мати деякі атрибути, що впливають з таких основ.

Мета освіти – досягти досконалості. Головною метою виховання є вдосконалення людської природи, освітня мета – вдосконалення сили мислення, засноване на епістемології. Оскільки розум людини посилюється шляхом набуття знань про реальність, про кожну річ, про розуміння ідентичності, кожного існування, так відбувається становлення людини, і це становлення досягається через внутрішнє мислення, тобто присутнє знання, хоча знання зовнішнє слугує цьому становленню та є інструментом того, що учні могли б перетворити свою теоретичну базу на розумовий розвиток, поступово досягти одкровення і інтуїції через інтелектуальне мислення.

Навчальна програма повинна бути розроблена як ієрархічна система від чуттєвого світу до уявного, і всі ці цілі повинні бути на службі високої мети. Трансцендентальна мудрість розглядає людину як єдине існуюче, чия досконалість є апостерією від свого існування, тому навчальний план повинен бути розроблений таким чином, щоб учні не були обмежені певними етапами, а по-друге, якщо розроблена навчальна програма не відповідає потребам учнів до вдосконалення, то програма може бути змінена і покращена. Іншою причиною гнучкості навчальної програми, яка базується на епістемології, є наявне пояснення, що навчальний план є жорстким і постійним, він не відповідає духу трансцендентальної мудрості і тому що люди не є ідентичними по суті, жорсткий і постійний досвід і ситуації заважають їх інтелектуальному вдосконаленню і змушують вчителя зупинитися в екзистенціальній стадії.

Вчитель має спостерігати за індивідуальними відмінностями, зберігаючи розвиток індивідуальності, адже індивідуальність кожної людини посилюється в трансцендентній мудрості, відмінній від інших, і зміцнення суспільних здатностей кожної людини перешкоджає їй знищити відносини з іншими.

Таким чином, навчальна програма повинна передбачати різні підстави, позиції та досвід, спостерігаючи за гуманітарними відмінностями у різних людей, щоб мати можливість інтенсифікувати та підходити до справжньої досконалості відповідно до їх відмінностей та обмежень.

Інтелект має різні рівні і етапи, тому навчальний план повинен бути розроблений і спланований на основі таких рівнів і етапів, поки учень не зможе рухатися крок за кроком, поступово від незнання до знання і досконалості, князівство інтелекту в навчальному плані має бути походженням знань для душі і її вдосконалення, а також має призвести до само відкриття.

Дискусія про реальність методів навчання та співвідношення між вчителем, учнями, факторами, обставинами та ресурсами для викладання та

навчання є складною в епістемології, тому що методи, що ґрунтуються на цих підставах, повинні підкреслювати цікавість, шукаючи дійсність і досконалість, і ці фактори повинні мати аргументативну послідовність. Тобто методи навчання, адаптовані з епістемології, повинні включати філософські і практичні методи, методи взаємозв'язку між вчителем і учнем, між факторами освітнього середовища, іншими словами, методи навчання є інтегративними. Тому філософські методи в епістемології достатні для досягнення знань для душі і інтенсифікації вдосконалення. Саме багатство змісту навчальної програми може забезпечити такі обставини для того, щоб методи викладання вміщували трансцендентну мудрість.

Методи навчання можуть бути більш ефективними в певній галузі знань, такі як питання і відповіді, дискусія і групове обговорення, а також методи, засновані на вирішенні проблем. Якщо вчителі поєднують у роботі різні методи навчання і обирають кожний з них з урахуванням відповідних цілей і завдань навчання, то їхні учні зможуть краще засвоювати відповідний навчальний матеріал. Відповідно, усі дії вчителів та їхня поведінка повинні бути такими, щоб викликати в учнів жагу до інтелектуального зростання, орієнтуючись на індивідуальні особливості кожної дитини.

Унікальна характеристика освіти, заснована на епістемології, – це втручання існування та судження на арені пізнання, що призводить до обґрунтування реальності виховання двома сторонами трансцендентної мудрості: першості буття і суттєвого руху.

У такій освітній системі реальність освіти та її зміст і поняття інтерпретуються і виправдовуються таким чином, що наявність і збереження її єдності постає у різноманітності, наприклад, у взаємодії сили і слабкості, переваги і неповноцінності.

Отже, освітнє середовище підвищується і еволюціонує як природне явище, не втрачаючи своєї конкретної та унікальної ідентичності, розвивається на різних стадіях і рівнях, і набуває множинність та варіативність, а також силу і слабкість, без якої така множинність не створює єдності реальності, тому реальність освіти є її основною і перевагою, що ґрунтується на гносеології.

Висновки. У перспективі освітніх істин, людина – це істота, яка не зупиняється в освітньому, гносеологічному процесі, а створює і вдосконалює себе в знаннях, думках і діях, бере участь у самостійному формуванні знань через такі навчальні елементи, як цілі, навчальні програми, методи навчання та інші навчальні засоби.

Людина народжує віру, що є інтелектуальним світлом. У такому освітньому середовищі індивід виходить за власні межі, щоб познайомитися з дивними і незнайомими ідеями, тим самим він виходить за межі своєї екзистенціальної і пізнавальної досконалості.

Література

1. Education (Queensland Curriculum and Assessment Authority) Act 2014. Queensland, 2014. 70 p.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : науково-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
4. Возняк С. М. Духовні цінності українського народу. Івано-Франківськ : Плай, 1999. 293 с.
5. Кант І. Критика чистого розуму / пер. з нім. та приміт. І. Бурковського. Київ : Юніверс, 2000. 504 с.
6. Шевченко Г. П. Духовна безпека: духовна культура і культурні цінності сучасної людини. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 3. С. 361-373.

References

1. *Education (Queensland Curriculum and Assessment Authority) Act* (2014). Queensland (eng).
2. Beh, I. D. (1998). *Osobistisno zoriyentovane vihovannya : naukovo-metodichnij posibnik. [Personally oriented education: scientific methodical manual]*. Kyiv: IZMN (ukr).
3. Beh, I. D. (2008). *Vihovannya osobistosti: pidruchnik [Personality upbringing: textbook]*. Kyiv: Libid (ukr).
4. Voznyak, S. M. (1999) *Duhovni cinnosti ukrayinskogo narodu. [Spiritual values of the Ukrainian people.]*. Ivano-Frankivsk: Plai. (ukr).
5. Kant, I. (2000). *Kritika chistogo rozumu [Criticism of pure reason]*. Translation from German by I. Burkovskiy. Kyiv: Yunivers (ukr).
6. Shevchenko, H. P. (2017). *Dukhovna bezpeka: dukhovna kultura i kulturni tsinnosti suchasnoi liudyny. [Spiritual Security: Spiritual Culture and Cultural Values of a Modern Man]*. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, #3 (ukr).

ЦЕННОСТНО-ГНОСЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПЕДАГОГИКИ

А. В. Осипцов, Т. В. Кордубан, И. О. Зерный

В статье обоснована идея ценности гносеологических (эпистемологических) основ педагогики. Основой качественного образования является создание и исследование новых идей, которые доминируют в образовательной теории. Педагог, преподаватель должен подавать новый материал во взаимосвязи с актуальными проблемами современности. Эпистемологически реальное «знание»

постоянно меняется и развивается, влияя на образовательные системы, а потому статус знаний «учителя» должен быть убедительным, поскольку именно педагог формирует ценностные ориентиры учеников. В связи с этим учительство должно стать не просто работой, а образом жизни педагога.

Ценность образования, по мнению Канта, заключается в том, что мужество человека зависит от его образования, человек может достичь мужества через образование, а человек – это не что иное, как результат образования. Роль образования заключается в том, чтобы донести ценность знания до общества. Именно в системах образования планируются скрытые и потенциальные таланты, а обучение при помощи и под руководством учителя становится исследовательским процессом, благодаря которому ученик, познавая, будет совершенствоваться умственно, нравственно и духовно.

Дискуссия о реальности методов обучения и соотношении между учителем и учениками, факторами, обстоятельствами и ресурсами для преподавания и обучения является сложной в эпистемологии, так как методы, основанные на этих основаниях, должны вызывать интерес к познанию действительности, к постижению истины и к самосовершенствованию. Именно богатство содержания учебной программы может обеспечить такие обстоятельства для того, чтобы методы преподавания вмещали трансцендентную мудрость.

Образовательная среда повышается и эволюционирует как естественное явление, не теряя своей конкретной и уникальной идентичности, развивается на разных стадиях и уровнях, и приобретает множественность и вариативность, а также силу и слабость, без которой такая множественность не создает единства реальности, поэтому реальность образования является ее основной и преимуществом, основанная на гносеологии.

В перспективе образовательных истин, человек – это существо, которое не останавливается в образовательном, гносеологическом процессе, а создает и совершенствует себя в знаниях, убеждениях и действиях, участвует в самостоятельном формировании знаний через такие учебные элементы, как цели, учебные программы, методы обучения и другие учебные средства.

Ключевые слова: эпистемология, ценностно-гносеологические основы, знания, ценность, педагогика.

VALUE AND GNOSIOLOGICAL BASICS OF PEDAGOGY

A. V. Osiptsov, T. V. Korduban, I. O. Zerniy

The article substantiates the idea of value of gnosiological (epistemological) basics of pedagogy. The basis of quality education is the creation and research of new ideas that dominate in the educational theory. A pedagogue, a teacher should teach a new material in conjunction with the actual up-to-date problems. Epistemologically, the real «knowledge» constantly changes and develops, affecting educational systems, and therefore the status of knowledge of the «teacher» must be convincing, since it is the teacher, who forms the value orientations of the students. In this regard, teaching should become not just a work. It should be a way of the teacher's life.

According to Kant, the value of education lies in the fact that man's courage depends on his education. Man can achieve courage through education, and man is nothing more than a result of education. The role of education is to bring knowledge to society. It is in these educational systems that hidden and potential talents are planned, and learning with the help and under the guidance of a teacher becomes a research process, through which the student will improve mentally, morally and spiritually.

The debate about the reality of teaching methods and the relationship between teachers and students, factors and circumstances, and resources for teaching and learning is difficult in epistemology, because methods based on these foundations should arouse interest in cognition of reality, in comprehension of truth and in self-improvement. It is the richness of the content of the curriculum that can provide such circumstances so that teaching methods embody transcendental wisdom.

The educational environment grows and evolves as a natural phenomenon, without losing its specific and unique identity, develops at different stages and levels, and acquires multiplicity and variability, as well as strength and weakness, without which such multiplicity does not create the unity of reality, therefore the reality of education is its core and advantage based on epistemology.

In the perspective of educational truths, a person is a creature that does not stop in the educational, epistemological process, but creates and improves itself in knowledge, beliefs and actions, participates in the independent formation of knowledge through such educational elements as goals, curricula, teaching methods and other training aids.

Key words: Epistemology, knowledge, values.

Осіпцов Андрій Валерійович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини Маріупольського державного університету (м. Маріуполь, Україна). E-mail: a.osiptsov@mdu.in.ua

Osiptsov Andriy Valeryovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Physical Training, Sports and Health at the Mariupol State University (Mariupol, Ukraine). E-mail: a.osiptsov@mdu.in.ua

Кордубан Тетяна Володимирівна – асистент кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини Маріупольського державного університету (м. Маріуполь, Україна). E-mail: t.korduban@mdu.in.ua

Korduban Tetyana Volodymyrivna – Assistant of the Department of Physical Training, Sports and Health at the Mariupol State University (Mariupol, Ukraine). E-mail: t.korduban@mdu.in.ua

Зерній Інна Олегівна – старший лаборант кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини Маріупольського державного університету (м. Маріуполь, Україна). E-mail: i.zernii@mdu.in.ua

Zerniy Inna Olegivna – Senior Laboratory Assistant of the Department of Physical Training, Sports and Health at the Mariupol State University (Mariupol, Ukraine). E-mail: i.zernii@mdu.in.ua